Zero Prod.
Kitap-Yayın-Dağıtım Ltd.
(Ege Yayınları)
Abdullah Sok. 17, Taksim
34433 Istanbul –Turkey
T. (+90) 212 244 7521
F. (+90) 212 244 3209
www.zerobooksonline.com

7 Şubat 2020

İlgili Makama,

"**Ege Yayınları**" Zero Prod. Kitap-Yayın-Dağıtım Ltd. Şirketi'nin yayıncı markası olup 1985 yılından beri özellikle arkeoloji, tarih ve sanat tarihi konularında ve çeşitli dillerde uluslararası akademik yayınlar yapmakta olup bugüne kadarki toplam yayın sayımız 478 adettir. "**Ege Yayınları**" ayrıca;

Alman Arkeoloji Enstitüsü (DAI) http://www.dainst.org
Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (IFEA)

gibi yabancı enstitülerin yanında bir çok yerli enstitünün de (bkz. Ek) resmi yayıncısı olup, bu kurumların yayınlarının prodüksiyonu ve uluslararası dağıtımını yapmaktadır.

Yayınlarımızı tüm dünya üniversite kütüphaneleri (bkz. worldcat.org) ve enstitülerine doğrudan, uluslararası web sitemizden (https://www.zerobooksonline.com/en) veya anlaşmalı olduğumuz yurtdışı dağıtım firmaları:

Avrupa'da **Phoibos**:
www.phoibos.at

ABD'de **ISD Distribution**:
https://www.isdistribution.com/SearchBasicLucPg.aspx?uPb=Ege%20Yayinlari

aracılığı ile ulaştırabilmekteyiz.

Tüm bu hususlar göz önüne alındığında yayınevimizin gerek üretim gerekse dağıtım anlamında "uluslararası" nitelikte olduğu şüphesizdir.

Saygılarımla,

ZERO PRODÜKSİYON
KİTAP YAYIN DAĞITIM SAN. LTD. ŞTİ.
Abdullah Sk. No:17 Taksim-Beyoğlu / İST.
Beyoğlu V.D. 998 001 1581

Ahmet Boratav

Zero Prod.
Kitap-Yayın-Dağıtım Ltd.
(Ege Yayınları)

EK 1.

Resmi yayıncısı olduğumuz yabancı kurumlar:

Alman Arkeoloji Enstitüsü (DAI)
- BYZAS (24. sayı yayınlandı, 25. ve 26. sayılar hazırlanıyor)
- MIRAS (4. sayı yayınlandı, 5. sayı hazırlanıyor)

Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (IFEA)
- Anatolia Antiqua (26 cilt yayınlandı, 27. hazırlanıyor)
- Varia Anatolica (30 cilt yayınlandı, 31. hazırlanıyor)

Hierapolis Kazı Heyeti
IBAM – Istituto per i Beni Archeologici e Monumentali, Lecce, İtalya
- "Hirepolis di Frigia" kazı raporları serisi (13 cilt yayınlandı, 14. hazırlanıyor)

Resmi yayıncısı olduğumuz yerli kurumlar:

Türk Eski Çağ Bilimleri Enstitüsü
- CVA (Corpus Vasorum Anatolicum) 1 cilt yayınlandı, 2. cilt hazırlanıyor.
- SNG (Sylloge Nummorum Graecorum) 11 cilt yayınlandı, 12. cilt hazırlanıyor.
- Colloquium Anatolicum (17 sayı yayınlandı, 18. hazırlanıyor)

Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü (AKMED)
- ADALYA (22 sayı yayınlandı, 23. Hazırlanıyor)
- ANMED (15 sayı yayınlandı, 16. hazırlanıyor)

Kilikya Araştırmaları Merkezi (KAAM)
- OLBA (25 sayı yayınlandı, 26. hazırlanıyor)

Uludağ Üniversitesi Mozaik Araştırmaları Merkezi
- JMR / Journal of Mosaic Research (9. sayı yayınlandı, 10 hazırlanıyor)

Ege Üniversitesi Arkeoloji Bölümü
- 1300-5685 **Arkeoloji Dergisi** (23. sayı yayınlandı, 24 hazırlanıyor)

Anlaşmalı olduğumuz yurtdışı akademik yayın dağıtım firmaları:

ISD Distribution (ABD)
Harrassowitz (Almanya)
Delbanco (Almanya)
MGM Book (Almanya)
Erasmus (Hollanda)
Phoibos (Avusturya)
Libraria Commissionaria (İtalya)
Dawson (İngiltere)

MORS IMMATURA

AMANOSLARIN GÖLGESİNDE

HAYRİYE AKIL ANISINA

IN THE SHADOW OF AMANUS

IN MEMORIAM HAYRİYE AKIL

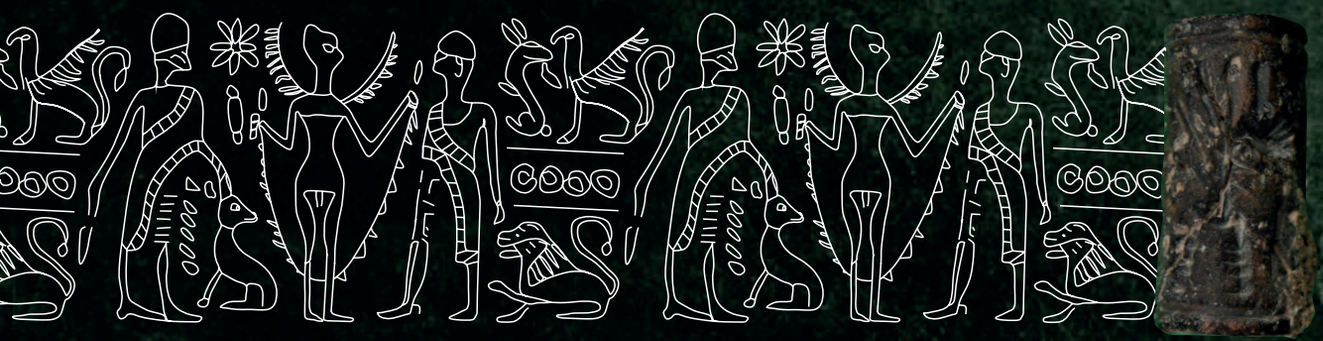

Amanosların Gölgesinde
Hayriye Akıl Anı Kitabı

MORS IMMATURA

In the Shadow of Amanus
In Memoriam Hayriye Akıl

Kizzuwatna Araştırmaları Projesi Yayınları | Kizzuwatna Researches Project Publications
No: 1

Amanosların Gölgesinde Hayriye Akıl Anı Kitabı
MORS IMMATURA
In the Shadow of Amanus in Memoriam Hayriye Akıl

Editörler
K. Serdar Girginer, Gonca Dardeniz, Ayça Gerçek, Fatih Erhan, Elif Genç, İrfan Tuğcu, Özlem Oyman-Girginer,
M. Cem Fırat, Hakan Gerçek, M. Furkan Tufan

ISBN 978-605-7673-31-2
© 2020 Ege Yayınları, İstanbul
Yayıncı Sertifika No / Publisher Certificate No: 14641
Bütün hakları saklıdır. / All rights reserved.

Bu kitapta yayınlanan makalelerdeki bilimsel içerik ve etik ile ilgili tüm sorumluluklar yazarlarına aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.
The academic content and ethical responsibility of the articles published here rest upon their authors.
Quotations may be made with proper citation.

Baskı / Printed by
Fotokitap Fotoğraf Ürünleri Paz. ve Tic. Ltd. Şti.
Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1, Sefaköy
Küçükçekmece - İstanbul
Sertifika No: 33623

Zero Prod. Ltd.
Abdullah Sokak, No. 17, Taksim
34433 Istanbul - Turkey
Tel: +90 (212) 244 7521 Fax: +90 (212) 244 3209
e.mail: info@zerobooksonline.com
www.zerobooksonline.com/en

Kizzuwatna Araştırmaları Projesi Yayınları | Kizzuwatna Researches Project Publications

No: 1

Amanosların Gölgesinde
Hayriye Akıl Anı Kitabı
MORS IMMATURA
In the Shadow of Amanus
In Memoriam Hayriye Akıl

Editörler | Edited by

K. Serdar Girginer, Gonca Dardeniz, Ayça Gerçek, Fatih Erhan, Elif Genç, İrfan Tuğcu, Özlem Oyman-Girginer, M. Cem Fırat, Hakan Gerçek, M. Furkan Tufan

EGE YAYINLARI

Hayriye Akıl, Patara-2014

İçindekiler

Önsöz ix

Öğr. Gör. Hayriye Akıl (MA) Hakkında… xi

Oda Arkadaşım Hayriye'nin Anısına: Mezarlık Gelinleri
Nesibe Çakır xv

Öğretim Görevlisi Hayriye Akıl Tarih Turları…
Gülsün Özyurt – Caner Enver Özyurt xxi

2013 Yılı Tatarlı Höyük İskeletleri
Ayşen Açıkkol-Yıldırım – İbrahim Sarı 1

Tatarlı Höyük'te Ele Geçen Olynthos Tipi Değirmen Taşları
İlkay Aklan 9

Soğmatar Nekropolü Roma Dönemi Kaya Mezarları
Yusuf Albayrak 19

Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesine Bir Örnek:
Burdur Kavaklı Rum Kilisesi'nin Burdur Doğa Tarihi Müzesi'ne Dönüşümü
Ayşe Aydın 29

A General Overview on the Stepped Tunnels in Pontos Region
A. Emirhan Bulut 47

Tatarlı Höyük Geç Tunç Çağı Savunma Sistemi ile İlgili Bir Değerlendirme
Mehmet Cevher 63

A Group of Late Bronze Age Faience Beads from Tatarlı Höyük (Adana, Turkey)
Gonca Dardeniz 75

Transport Jars from Tatarlı Höyük in Cilicia Pedias: First Observations
Erkan Dündar 89

Afyon'un Kuzeybatısındaki Karacaahmet ve Yeniceköy Köylerinden Gelen ve Afyon Arkeoloji Müzesi'nde Muhafaza Edilen Bir Grup Çanak Çömlek
Turan Efe – Deniz Sarı – Burçin Aydınbek . . . 101

Augusta Antik Kenti
Fatih Erhan . . . 131

Tatarlı Höyük Hellenistik Dönem Mimarisi
M. Cem Fırat – K. Serdar Girginer . . . 149

Malatya-Elazığ Bölgesi'nde Erken Transkafkasya Mimarisi
Erkan Fidan – Ufuk Özdemir . . . 167

Tilbaşar'da Yeni Kazılar (2015-2018): Başlıca Sonuçlar
Elif Genç . . . 181

Tatarlı Höyük Hellenistik Dönem Kandilleri
Hakan Gerçek . . . 195

Tatarlı Höyüğün Stratigrafisi Üzerine Ön Sonuçlar
K. Serdar Girginer – Özlem Oyman-Girginer . . . 211

Urartu Krallığı'nda Ritüel Kaplar
Bilcan Gökce . . . 251

Gods on the Mountain? The Case of the Votive Statuettes from Sykhari-***Lakkin*** on Cyprus
Hazar Kaba . . . 275

Tatarlı Höyük'de Neolitik Dönem: Ön Değerlendirme
Orkun H. Kayci – K. Serdar Girginer . . . 295

Optical Microscopy (OM) and X-Ray Diffraction (XRD) Studies of Ceramic Slag Samples from Tatarlı Höyük (Adana, Turkey)
Nergis Kılınç-Mirdalı – K. Serdar Girginer – Özlem Oyman-Girginer . . . 309

Sirkeli Höyük: Kompleks Kent Yapısının Keşfi ve Araştırılma Süreci
Mirko Novák – Deniz Yaşin . . . 317

Antik Çağ'da Kemiğin Takı ve Aksesuar Olarak İşlenmesi
Kasım Oyarçin – Halil Özkan . . . 329

MÖ III. Binyıl Anadolu'sunda Oda Mezar Geleneği ve Sosyo-Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi
Umut Parlıtı . . . 341

MÖ II. Binyılda Tatarlı Höyük'ün Adı
Tolga Pelvanoğlu – Metin Alparslan – Erkan Konyar . . . 359

Oylum Höyük Erken Tunç Çağı Popülasyonunun Çene ve Diş Patolojileri
İbrahim Sarı – Ayşen Açıkkol-Yıldırım . . . 389

Ovalık Kilikya'da Pers Egemenliği
Mustafa Hamdi Sayar . . . 403

Archaeozoological Remains in Tatarlı Höyük (Turkey) from Hellenistic Period
Derya Silibolatlaz-Baykara . . . 411

Tatarlı Höyük'ten Bir Grup Black On Red (BoR) Seramiği ve Mikromorfolojik Özellikleri
Mehmet Furkan Tufan – K. Serdar Girginer . . . 427

Arkeolojik Seramikler ve Arkeometri: Üretim Teknolojisi ve Karakterizasyon Yöntemleri
Mine Taykurt-Daday – Nergis Kılınç-Mirdalı . . . 449

Milas Müzesi'nde Bulunan İon Tipi Sütun Başlıkları
Akın Temür – Murat Sarıgül . . . 465

Tatarlı Höyük Taş Kapları
İrfan Tuğcu . . . 481

Osmaniye-Domuzdamı Kalesinde Bulunmuş Terra Sigillata Seramikler
Füsun Tülek . . . 491

Frigler'de Mühürcülük
Birgül Yıldız-Köse . . . 515

Ordu Müzesi'nde Korunan ve MÖ 2. Bine Tarihlendirilen Tunç Kolcuklu Balta
Davut Yiğitpaşa – Aynur Yağcı . . . 531

Soğmatar Nekropolü Roma Dönemi Kaya Mezarları

Yusuf Albayrak*

Abstract

The Roman Age Rock Tombs in Necropolis Sogmatar

Besides being a sacred center, Soğmatar, which stands out with the abundance of water resources, has been used as a necropolis area both during the Early Bronze Age and Roman periods. Over one hundred rock tombs we have identified in this area clearly show this. Reliefs and inscriptions made on Soğmatar main rock, which is the center of worship of Moon God Sin in Roman period, attract attention. The rock tombs in the necropolis area were first built in the Early Bronze Age. It is also important that the necropolis area, where the number of well-shaped chamber tombs carved out of the bedrock is most common in Anatolia, is located in Soğmatar. Rock tombs on the southern slopes of a low rocky hill as close to each other as possible and without a layout was opened. All the tombs were built in the north-south direction and their entrance was facing south. Some of these tombs were re-used during the Roman period. Some of the tombs tried to be transformed could be fully adapted to the Roman rock tomb architecture and the majority were left unfinished. The tombs, which were left unfinished, show both Early Bronze Age rock tomb architecture and Roman tomb architecture. The well part of these tombs was extended to the south and dromos with stairs were opened, the walls of the mausoleum were expanded, and the walls of the burial chamber were opened to the walls of the walls called Arcasolium. The burial chambers are square and rectangular. These rock tombs which stairs with dromos, one-roomed and Arcasolium have the same characteristic as the plan. Both the burial chamber dimensions and the dimensions of Arcasolium are very close to each other. The tombs were made quite plain without the concern of showing off. There is no architectural decoration in the tombs. The grave entrances were closed by square or cylindrical blog rocks. Although they are similar to other Roman rock tombs outside the necropolis area, they differ in terms of size, number of rooms and architectural wealth. Especially in the 2nd century BC, this sacred area, which has been important until the 3rd century BC, has lost its importance with the spread of Christianity.

Keywords: Early Bronze Age, Roman Age, Necropolis, Rock Tombs, Dromos, Arcasolium

1. Giriş

Soğmatar, bugünkü Şanlıurfa ilinin 60 km. güneydoğusunda, Harran ilçesinin 40 km. kuzey doğusunda Tektek Dağları'nda önemli su kaynaklarının bulunduğu bir alanda, Yağmurlu Köyü olarak adlandırılan köy yerleşiminin içerisinde yer alır[1] (Fig. 1). MS 2. yüzyılda Ay Tanrısı Sin'e tapınım merkezi olarak ön plana çıkan Soğmatar, ana kaya üzerine yapılan rölyefler ve yazıtlar ile dikkat çeker. Bunun yanı sıra Erken Tunç Çağı ve Roma Dönemlerinde Nekropol olarak da kullanılmıştır. Bir tapınım merkezi olarak önem kazanan Soğmatar Roma Dönemi boyunca bu önemini sürdürmüş, MS 3. yüzyıldan sonra, Hıristiyanlığın yayılması ile önemini yitirmiştir. Sayıları 20'nin

* Dr. Öğr. Üyesi, Aksaray Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü. 68100, Aksaray/TR. albayrakyusuf555@hotmail.com

1 Albayrak 2015, 238.

üzerinde kayalık alçak tepeye sahip olan Soğmatar'daki bu tepeler, hem taş ocağı hem de kaya mezarı olarak kullanılmıştır. Soğmatar'a girişte sağdaki alçak tepenin güney eteklerinde bulunan Nekropolde sayıları 72 olan kaya mezarlarının dışında, 15 alçak tepe üzerinde 17 kaya mezarı daha yer almaktadır. Bu kaya mezarları Nekropolün batısındaki höyük etrafında daire çizer şekilde yerleştirilmiştir (Fig. 2). Makalemize konu olan Roma Dönemi'nde değişikliğe uğratılmış kaya mezarlarının tümü Nekropolde yer alır (Fig. 2). Nekropolde Şanlıurfa Müzesi başkanlığında yapmış olduğumuz kazı ve temizlik çalışmaları sonunda 72 tane kaya mezarı ortaya çıkarılmış ve bu mezarlar, K-1 den K-72'ye kadar numaralandırılmıştır. Mezarlar araziye birbirlerine olabildiğince yakın olacak şekilde, belli bir şema oluşturmaksızın gelişigüzel yerleştirilmiştir. Nekropol'deki bu 72 mezarın tümü, Erken Tunç Çağı'nda açılmış olan ve bir kısmı Roma Dönemi'nde değişikliğe uğratılarak kullanılmaya devam edilen kaya oyuğu oda mezarlardır. Bu mezarlardan 50 tanesi Erken Tunç Çağı mimari özellikleri gösterirken, 22 tanesi Roma Dönemi kaya mezar mimarisine uyarlanmaya çalışılmış, ancak sadece 12 tanesi tam anlamıyla uyarlanmış, geri kalan 10 mezar ise yarım bırakılmıştır. Bu 10 mezar plan olarak, hem Erken Tunç Çağı hem de Roma Dönemi mezar mimarisi özelliği göstermektedir[2].

Soğmatar'daki Erken Tunç Çağı'na ait olan kuyu girişli kaya mezarların tümü tek odalıdır. Kuyu girişi, kare, dikdörtgen veya daire bir plan göstermektedir. Mezar odası ise plan olarak kare, dikdörtgen ve oval olmak üzere farklılık gösterir. Bu mezarlardan 22 tanesi Roma Dönemi'nde değişikliğe uğratılmaya çalışılmış, ancak 12 tanesi tam anlamıyla değiştirilerek Roma kaya mezarı planına uyarlanmış, geri kalan 10 mezar ise yarım bırakılmıştır. Değiştirilen bu 12 mezar, K-1, K-2, K-6, K-9, K-17, K-26, K-41, K-43, K-44, K-50, K-66- K-76 nolu mezarlardır. Bu değiştirilme sırasında kuyu şeklinde olan giriş kısmı, güneye doğru genişletilerek, merdivenli üzeri açık koridor olan dromos eklenmiş, mezar odasına girişi sağlayan kapı genişletilmiş, mezar odasının giriş karşısı ve yan duvarlarına ölülerin yatırıldığı Arcasolium olarak adlandırılan duvar hücreleri eklenmiştir. Arcasoliumların sayısı üçtür. Giriş yan duvarlarına nişler yapılmış, ayrıca, içeride giriş kapısının sağına zemine Botros adı verilen kemik toplamak için kullanılan kare şeklinde çukurlar da açılmıştır (Fig. 3).

2. Nekropol Roma Dönemi Kaya Mezarları

K-1 nolu mezar; Merdivenli dromoslu, tek odalı ve 3 Arcasoliumludur. 7 basamaklı olan dromos uzunluğu 470 cm, genişliği ise 120 cm'dir. Mezar odasına giriş açıklığı, 60x105 cm'dir. Tek basamakla inilen mezar odası 470x470 ölçüsünde kare planlı olup yüksekliği 170 cm'dir. Arcasoliumların genişliği 200 cm, yüksekliği 75 cm, derinliği 105 cm ve zeminden yüksekliği 100 cm'dir.

K-2 nolu mezar; Merdivenli dromoslu, tek odalı ve 3 Arcasoliumludur. 4 basamaklı olan dromos uzunluğu 240 cm, genişliği ise 100 cm'dir. Mezar odasına giriş açıklığı, 60x120 cm'dir. Tek basamakla inilen mezar odası 3.20x4.30 cm ölçüsünde kare planlı olup yüksekliği 180 cm'dir. Arcasoliumların genişliği 2.30 cm, yüksekliği 70 cm, derinliği 110 cm ve zeminden yüksekliği 100 cm'dir. Mezar odasının giriş açıklığının hemen sağında duvarda zemine yakın şekilde açılmış bir niş yer almaktadır (Fig. 4).

K-6 nolu mezar; Merdivenli dromoslu, tek odalı ve 3 Arcasoliumludur. 4 basamaklı olan dromos uzunluğu 290 cm, genişliği ise 110 cm'dir. Mezar odasına giriş açıklığı, 110x160 cm'dir. Giriş açıklığının üst kısmı yarım kemer şeklinde yapılmıştır. Alçak tek basamakla inilen mezar odası 390x390 cm ölçüsünde kare planlı olup yüksekliği 190 cm'dir. Arcasoliumların genişliği 220 cm, yüksekliği 90 cm, derinliği 100 cm ve zeminden yüksekliği 90 cm'dir. Mezar odasının içerisinde girişin sağında kemik çukuru yer alır.

2 Albayrak – Mutlu – Mutlu vd 2019, 265.

K-9 nolu mezar; Merdivenli dromoslu, tek odalı ve 3 Arcasoliumludur. 5 basamaklı olan dromos uzunluğu 470 cm, genişliği ise 120 cm'dir. Mezar odasına giriş açıklığı, 70x160 cm'dir. Tek basamakla inilen mezar odası 330x280 cm ölçüsünde olup yüksekliği 200 cm'dir. Arcasoliumların uzunluğu 200 cm, yüksekliği 80 cm, derinliği 110 cm ve zeminden yüksekliği 90 cm'dir. Mezar odasının giriş açıklığının hemen sağında duvarda zemine yakın şekilde açılmış bir niş yer ve sol tarafında duvar ortasında başka bir niş yer almaktadır. Nişlerin üst kısımları kemerlidir.

K-17 nolu mezar; Merdivenli dromoslu, tek odalı ve 3 Arcasoliumludur. 6 basamaklı olan dromos uzunluğu 290 cm, genişliği ise 120 cm'dir. Mezar odasına giriş açıklığı, 70x140 cm'dir. Tek basamakla inilen mezar odası 320x320 cm ölçüsünde kare planlı olup yüksekliği 200 cm'dir. Karşı duvardaki Arcasolium üst kısmı üçgen şekildedir. Arcasoliumların uzunluğu 200 cm, yüksekliği 90 cm, derinliği 110 cm ve zeminden yüksekliği 100 cm'dir. Mezar odasının giriş açıklığının hemen sağında duvarda zemine yakın şekilde açılmış bir niş yer ve sol tarafında duvar ortasında başka bir niş yer almaktadır. Nişlerin üst kısımları kemerlidir (Fig. 5).

K-26 nolu mezar; Merdivenli dromoslu, tek odalı ve 3 Arcasoliumludur. 5 basamaklı olan dromos uzunluğu 220 cm, genişliği ise 130 cm'dir. Mezar odasına giriş açıklığı, 70x120 cm'dir. Basamaksız olarak girilen mezar odası 270x300 cm ölçüsünde kare planlı olup yüksekliği 180 cm'dir. Karşı duvardaki Arcasoliumların uzunluğu 200 cm, yüksekliği 90 cm, derinliği 90 cm ve zeminden yüksekliği 70 cm'dir.

K-41 nolu mezar; Merdivenli dromoslu, tek odalı ve 3 Arcasoliumludur. 6 basamaklı olan dromos uzunluğu 330 cm, genişliği ise 120 cm'dir. Mezar odasına giriş açıklığı, 75x120 cm'dir. Tek basamakla inilen mezar odası 320x330 cm ölçüsünde kare planlı olup yüksekliği 190 cm'dir. Arcasoliumların uzunluğu 190 cm, yüksekliği 80 cm, derinliği 80 cm ve zeminden yüksekliği 75 cm'dir. Mezar odasının giriş açıklığının hemen sağında duvarda bir niş yer yer almaktadır. Mezar odasının tam ortasında kare şeklinde olan bir yükselti yer alır. Çapı 30 cm ve yüksekliği 20 cm'dir.

K-43 nolu mezar; Merdivenli dromoslu, tek odalı ve 3 Arcasoliumludur. 5 basamaklı olan dromos uzunluğu 300 cm, genişliği ise 110 cm'dir. Mezar odasına giriş açıklığı, 70x140 cm'dir. Alçak tek basamakla inilen mezar odası 330x330 ölçüsünde kare planlı olup yüksekliği 190 cm'dir. Arcasoliumların uzunluğu 190 cm, yüksekliği 100 cm, derinliği 80 cm ve zeminden yüksekliği 70 cm'dir. Mezar odasının içerisinde girişin sağında kemik çukuru yer alır. Bu çukur, 80x100 cm ölçülerinde ve 30 cm yüksekliğindedir.

K-44 nolu mezar; Bu kaya mezarı iki Erken Tunç Çağı mezarının birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Doğu batı yönlü yan yana yer alan iki Erken Tunç Çağı mezarından batıda olanın kuyu girişi güneye doğru genişletilerek merdivenli dromos yapılmıştır. 5 basamaklı dromos 400 cm uzunluğunda ve 90 cm genişliğindedir. Giriş açıklığı 70x130 cm'dir. Dromosun bittiği yerde giriş kapısının batısında oval bir oda yer almaktadır. Bu oda 200x200 cm ölçülerinde ve 130 cm yüksekliğindedir. Girişi açıklığı ise, 70x80 cm'dir. Mezar odasına giriş basamaksız olup zemin girişten 30 cm aşağıdadır. Ovale yakın olan mezar odası doğu batı yönünde 490 cm, kuzey güney yönünde 350 cm, yüksekliği ise 300 cm'dir. Mezar odası, girişin sağındaki duvarda bir, solundaki duvarda bir ve karşı kuzey duvarında iki olmak üzere toplam 4 Arcasoliumludur. Girişin batısında içeride Arcasoliumun hemen yanında ikinci bir oda yer almaktadır. Oval planlı olan bu oda, 170x230 cm olup, 140 cm yüksekliğindedir. Bu odanın giriş açıklığı 80x90 cm'dir. Arcasoliumların uzunluğu 200 cm, yüksekliği 130 cm ve derinliği 70 cm'dir. Arcasoliumların zeminden yüksekliği ise 50 cm'dir. Genişletilme sırasında doğudaki kaya mezarının kuyu girişi olduğu gibi bırakılmış, giriş açıklığı mezarın doğusunda bir pencere görevi üstlenmiştir. Bu açıklık, 70x80 cm ölçülerinde olup, mezar odası zemininden 170 cm yüksekliğindedir. Mezarın bu doğu duvarında 60 cm yüksekliğinde bir seki yer almaktadır. Diğer mezarlara göre ölçü olarak büyük olması, 4 Arcasoliumlu olması, kuzey güney yönünde değil de doğu batı yönünde uzanması, 2 odanın yer alması ve pencere açıklığının bulunması nedeniyle oldukça farklı bir mimari özellik göstermektedir (Fig. 6).

K-50 nolu mezar; Merdivenli dromoslu, tek odalı ve 3 Arcasoliumludur. 5 basamaklı olan dromos uzunluğu 270 cm, genişliği ise 90 cm'dir. Mezar odasına giriş açıklığı, 60x120 cm'dir. Tek basamakla inilen mezar odası 270x270 cm ölçüsünde kare planlı olup yüksekliği 180 cm'dir. Arcasoliumların uzunluğu 180 cm, yüksekliği 100 cm, derinliği 80 cm ve zeminden yüksekliği 60 cm'dir. Mezar odasının giriş açıklığının hemen solundaki duvarda bir niş yer yer almaktadır.

K-66 nolu mezar; Merdivenli dromoslu, tek odalı ve 3 Arcasoliumludur. 6 basamaklı olan dromos uzunluğu 310 cm, genişliği ise 130 cm'dir. Mezar odasına giriş açıklığı, 60x90 cm'dir. Tek basamakla inilen mezar odası 290x290 cm ölçüsünde kare planlı olup yüksekliği 170 cm'dir. Arcasoliumların uzunluğu 200 cm, yüksekliği 70 cm, derinliği 60 cm ve zeminden yüksekliği 90 cm'dir. Mezar odasında girişin sağında zeminde 60x80 cm ölçülerinde, 40 cm derinliğinde bir kemik çukuru yer alır. Kuzey duvarında yer alan Arcasoliumun tam ortasında ana kayaya bitişik 40x70 cm ölçülerinde ve 90 cm yüksekliğinde sunak benzeri bir mimari yapı yer alır.

K-67 nolu mezar; Merdivenli dromoslu, tek odalı ve 3 Arcasoliumludur. 9 basamaklı olan dromos uzunluğu 440 cm, genişliği ise 120 cm'dir. Dromosun bittiği yerde girişin solunda 150 cm uzunluğunda ve 40 cm genişliğinde kapı taşının yerleştirildiği bir bölüm yer alır. Mezar odasına giriş açıklığı, 80x120 cm'dir. İki basamakla inilen mezar odası 300x350 cm ölçüsünde olup, yüksekliği 220 cm'dir. Arcasoliumların uzunluğu 200 cm, yüksekliği 120 cm, derinliği 90 cm ve zeminden yüksekliği 90 cm'dir. Mezar odasının giriş açıklığının hemen solundaki duvarda bir niş yer yer almaktadır.

Roma Dönemi mimari özelliği gösteren bu 12 mezar ana plan ve ölçü olarak birbirine benzemektedir. Ancak, dromos basamak sayısı ve oda içerisi düzenlemede farklılıklar göstermektedir. K-67 nolu kaya mezarında dromos 9, K-1 nolu kaya mezarında 7, K-17, K-41, K-66 nolu kaya mezarında 6, K-9, K-26, K-43, K-44, K-50 nolu kaya mezarında 5, K-2 ve K-6 nolu kaya mezarında 4 merdiven basamağı vardır. Oda mezar içerisine girişte K-26 ve K-44 nolu mezarlarda basamak yokken, K-67 nolu mezarda 2 basamak, diğer tüm mezar odalarında 1 basamak yer alır. 11 tane mezar 3 Arcasoliumlu iken, iki Erken Tunç Çağı mezarının birleştirilmesi ile yapılan K-44 nolu mezar 4 Arcasoliumludur. K-2, K-41, K-50, K-67 nolu odalarda tek niş, K-9 ve K-17 nolu mezar odalarında 2 niş yer alırken diğer mezarlarda niş yoktur. Ayrıca K-6, K-43 ve K-66 nolu mezar odalarında kemik çukuru vardır.

3. Değerlendirme ve Sonuç

Soğmatar Nekropolünde yer alan, Roma Dönemi kaya mezar mimarisi gösteren kaya mezarlarının tümü ana kaya oyularak yapılmış olan dromoslu ve Arcasoliumlu oda mezarlardır. Ana kaya oyularak yapılmış olan oda mezarlar, "kuyu-ve-oda-oda mezar"[3] veya büyük kaya kitlelerinin tabii oyuk ve aralıkları ile ana kayaya direkt oyularak yapılan mezarlar olarak tanımlanmaktadır[4]. Kaya oyuğu mezar geleneği, MÖ III. binyılın ikinci çeyreğinde Erken Tunç Çağı III-IV evresinde Kuzey Suriye'de Orta Fırat Bölgesi'nde yaygın olarak görülmeye başlanmıştır ve kronolojik olarak da Erken Tunç Çağ'ın geç evresine (MÖ 2350-2000) yerleştirilmişlerdir. Ana kayaya oyularak

3 Orthmann 1979, 101.

4 Özgüç 1948, 14.

yapılmış olan mezarlara, Kuzey Suriye'de El-Qitar[5], Tell Hadidi[6], Shamseddin[7], Djerniye[8], Tell Tawi[9], Halawa[10], Tell Selenkahiye[11], Anadolu'da Karkamış'ın 30 km batısında yer alan Dibecik Höyük[12], Halfeti ve Göklü mezarları ile Oğuzeli Mezarı'nda[13] rastlanmaktadır. Soğmatar Nekropolü'nde yer alan Roma mimarisini yansıtan mezarların tümü dromoslu tek odalı ve Arcasoliumludur. Yer altına açılan kaya mezarlarına ulaşmak için oluşturulan koridor olan dromoslar merdivenlidir ve basamak sayıları 4-5-6-7-9 şeklinde değişmektedir. Son Tunç Çağı'nda Batı Anadolu'daki Müskebi Nekropolü'nde[14], Kırışkal Höyük'teki yer altı mezarlarında[15], Burdur/Kibyra'da[16] MÖ 6. yüzyıla tarihlenen mezarlarda, Kelenderis (Gilindere–Aydıncık) Nekropolü'nde[17] ve Şanlıurfa Kale Eteği Nekropolü'nde[18] dromoslu basamaklı yeraltı mezar odalarını görmekteyiz. Merdivenlerden inildikten sonra son basamakla kapı arasında bir boşluk bulunmaktadır. Kaya mezarlarının girişlerini kapatma yöntemleri, kayalığın durumuna, maddi olanaklara ve taş ustasının tercihlerine göre belirlendiği anlaşılmaktadır. Genellikle mezar girişi sol yanına açılan oyuğa yerleştirilen silindir kapı taşları kullanılmıştır. Kimi örneklerde ise, büyük dikdörtgen blok taşlar ile girişlerin kapatıldığını görmekteyiz. Nekropolde K-67 nolu mezarda silindir blok ile kapatılan giriş tek örnektir. Mezar girişleri genelde bir insanın ancak geçebileceği kadar, ortalama 0.60 m – 1.20 m civarındadır. Mezar içerisine tek basamakla ya da basamaksız inilir.

Mezarların tümü tek odalıdır. Tek odalı kaya mezarlarının yapımları kolay olduğundan, Roma Dönemi'nde bunların oldukça yaygın olduğu görülür. Ayıca, düşük maliyetli olmaları ve birkaç kuşak boyunca kullanılmaları onların en sık kullanılan kaya mezar tipleri olmalarını sağlamıştır[19]. Mezar odaları kare veya dikdörtgen plan göstermektedir. Kuzey Suriye'de Tunç çağından beri kullanılan kayaya oyulmuş mezar odaları ile Urartu kaya mezar geleneği Güneydoğu Anadolu bölgesini etkilemiştir[20]. Erken ve Geç Demir Çağlarında yaygın olan kayaya oyulmuş oda mezarlar Frig ve Lydia bölgelerinde görülmektedir[21]. Ancak oda mezarların tüm Demir Çağları içerisinde en iyi örneklerinin olduğu bölge Urartu kültürünün görüldüğü bölgedir. Bir kaya mezarı hariç diğer mezarların hepsinde Arcasolium sayısı üçtür. Ölüyü mezar odasına koymanın bir varyasyonu olarak görülen Arcasoliumlar, Dağlık Kilikya'nın genelinde kaya mezarından anıt mezara kadar birçok mezar tipinde oldukça yaygın bir uygulamadır. Arcosoliumlu kaya mezarları yaygın bir şekilde kullanımı MS 3. yüzyılda görülmektedir[22] ve de bu kullanım MS 7. yüzyıla kadar devam etmiştir[23]. Arcasoliumları, Dağlık Kilikya Bölgesi'nde yer

5 Sagona 1986, 107-119.

6 Dornemann 1977, 113-150.

7 Meyer 1991, 43.

8 Meyer, ay.

9 Orthmann 1980, 100-103.

10 Orthmann 1981, 53-59.

11 van Loon 1973, 146.

12 Sertok 2007, 238.

13 Engin - Beyazlar 2006, 1-44.

14 Özgünel 1987, 535.

15 Alkım 1967, 8.

16 Başer 1990, 235.

17 Zoroğlu 1994, 23-45.

18 Albayrak 2017, 270-271.

19 Akçay 2008, 58.

20 van Loon 1968, 26.

21 Sevin 1982, 238.

22 Taylor 2000, 16.

23 Çelgin 1990, 151.

alan Adrassos kentinde[24], Termessos'da[25], Çayönü Tepesi'nde[26], Kommagene'nin Besni Nekropolü'nde[27], Tuğlu resimli kaya mezarlarında[28] Şanlıurfa Kızıl Koyun Nekropolü'nde ve Şanlıurfa Kale Eteği Nekropolü'nde[29] mezar odalarında görmekteyiz.

Bölgesel olarak baktığımızda Soğmatar Nekropolü Roma Dönemi kaya mezarlarının bire bir benzerleri Soğmatar'ın çevresindeki köylerde, Şanlıurfa merkezde yer alan Kızıl Koyun ve Kale Eteği Nekropolü'nde de görmekteyiz. Bu bölgede yer alan Roma Dönemi kaya mezarların çoğunluğunun ortak özelliği dromoslu merdivenli, tek odalı ve üç Arcasoliumlu olmalarıdır. Bazı mezarların girişlerinde kapı taşının yerleştirildiği kapı taşı girintisi yer almaktadır. Mezarlar sade şekilde olup içlerinde herhangi bir mimari süsleme yoktur. Soğmatar Nekropolü'nde kaya mezarların tümünün girişi güneye bakar ve kuzey güney yönünde uzanırlar. Bazı mezar odalarında duvarlarda nişler ve zeminde kemiklerin atıldığı botros denilen çukurlar yer almaktadır. İlk olarak Erken Tunç Çağı'nda yapılan bu mezarlar Romalılar tarafından kendi mezar mimarisi geleneğine göre değiştirilmiştir. Kuyu şeklinde olan girişler güneye doğru genişletilerek merdivenli dromoslar açılmış, giriş açıklığı daha da genişletişmiş, mezar odası da genişletilerek duvarlarına Arcasoliumlar eklenmiştir. Soğmatar'da Nekropol dışında yer alan tepelerde başka Roma Dönemi kaya mezarları da yer alır. Ancak bu mezarlar Erken Tunç Çağı'nda değil de Roma Dönemi'nde yapılmışlardır. Ana plan şeması olarak aynı olsa da bu mezarlar hem ölçü hem oda sayısı hem de mimari süsleme açısından farklılık gösterirler.

24 Alföldi-Rosenbaum 1971, 10.

25 Abbasoğlu 1987, 213.

26 Çambel – Braidwood 1980, 121.

27 Zeyrek 2007, 811vd, Res. 11.

28 Önal – Güllüce 2004, 519vd, plan 1, Res. 1-28.

29 Albayrak 2017, 270-271.

Bibliyografya

Akçay 2008 T. Akçay, *Olba Mezarları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Albayrak 2015 Y. Albayrak, "Soğmatar Kült Merkezi ile İlgili Yeni Öneriler", *BELGÜ, Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Dergisi 2*, 179-194.

Albayrak 2017 Y. Albayrak, "Şanlıurfa Kale Eteği Nekropolü Kaya Mezarları", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi 36*, 269-279.

Albayrak – Mutlu – Mutlu vd 2019 Y. Albayrak – S. İ. Mutlu – S. Mutlu – B. Çelik, "Soğmatar'da Sunaklı Kaya Mezarları", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi 41*, 263-274.

Alföldi-Rosenbaum 1971 E. Alföldi-Rosenbaum, *Anamur Nekropolü,* Ankara.

Alkım 1967 U. B. Alkım, "İslahiye Bölgesi Araştırmaları Gedikli ve Kırışkal Hüyük Kazıları (1967), *Türk Arkeoloji Dergisi XVI-II*, Ankara, 5-13.

Başer 1990 S. Başer, "1988-1989 Yılları Kibyra Kurtarma Kazıları". *I. Müze Kurtarma Kazıları Semineri,* Ankara, 235-259.

Çelgin 1990 A. V. Çelgin, *Termessos Kenti Nekropolleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Dornemann 1977 R. H. Dornemann, "Teli Hadidi: A Millennium of Bronze Age City Occupation", ed. D. Freedman, Archaeological Report From the Tabqa Dam Project-Euphrates Valley, *Syria/AASOR 44*, 113-150.

Engin – Beyazlar 2016 A. Engin – A. Beyazlar, "Bir Erken Tunç Çağı II-III Kaya Oyuğu Mezarı ve Ortaya Koyduğu Yeni Bulgular", *Eurasian Academy of Sciences Eurasian Art&Humanities Journal Volume 5*, 1-44.

Meyer 1991 J. W. Meyer, *Gräber des 3. Jahrtausends v. Chr. im syrischen Euphrattal, 3. Ausgrabungen in Samseddin un Djerniye,* Schriften zur Vorderasiatischen Archäologie, Herausgegeben von Winfried Orthmann Band 3, Saarbrücker Druckerei und Verlag, Bonn.

Orthmann 1980 W. Orthmann, "Burial Customs of the 3rd Millennium B.C. in the Euphrates Valley", in J.-C. Margueron (ed.), *Le Moyen-Euphrate: Zone de contacts et d'echanges. Actes du Colloque de Strasborg. 10-12 Mars 1977,* Travaux du centre de recherche sur le Proche-Orient et la Grece antiques 5, Brill, Leiden: 97-105.

Orthmann 1981 W. Orthmann, *Halawa 1977 bis 1979,* Saaarbrücker Beitrage zur Altertumskunde herausgegeben von Rolf Hachmann und Walter Schmitthenner, 31, Rudolf Habelt Verlag GMBH. Bonn.

Özgüç 1948 T. Özgüç, *Ön Tarihte Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Özgünel 1987 C. Özgünel, "Selçuk Arkeoloji Müzesinde Saklanan Bir Myken Pyxis'i ve Düşündürdükleri", *Belleten LI/200*, 530-540.

Sagona 1986 A. Sagona, "An Early Bronze Age IV Tomb at El-Qitar, Syria", *Abr-Nahrain 24*, 107-119.

Sertok 2007 K. Sertok, "Fruit Stands and the Definition of a Cultural Area around Carchemish", *Euphrates Valley Settlement. The Carchemish Sector in the Third Millennium BC*, ed. Edgar Peltenburg, Levant Supplementary Series 5. Oxford: Oxbow Books, 238-249.

Taylor 2000 R. Taylor, *Death And The Afterlife*: A Cultural Encylopedia, Santa Barbara-Denver- Oxford.

van Loon 1973 M. Van Loon, "A First Result of the 1972 Excavations at Tell Selenkahiye", *Annales Archeologiques Arabes Syriennes 23*, 145-158.

Zoroğlu 1994 L. Zoroğlu, *Kelenderis* I, Ankara.

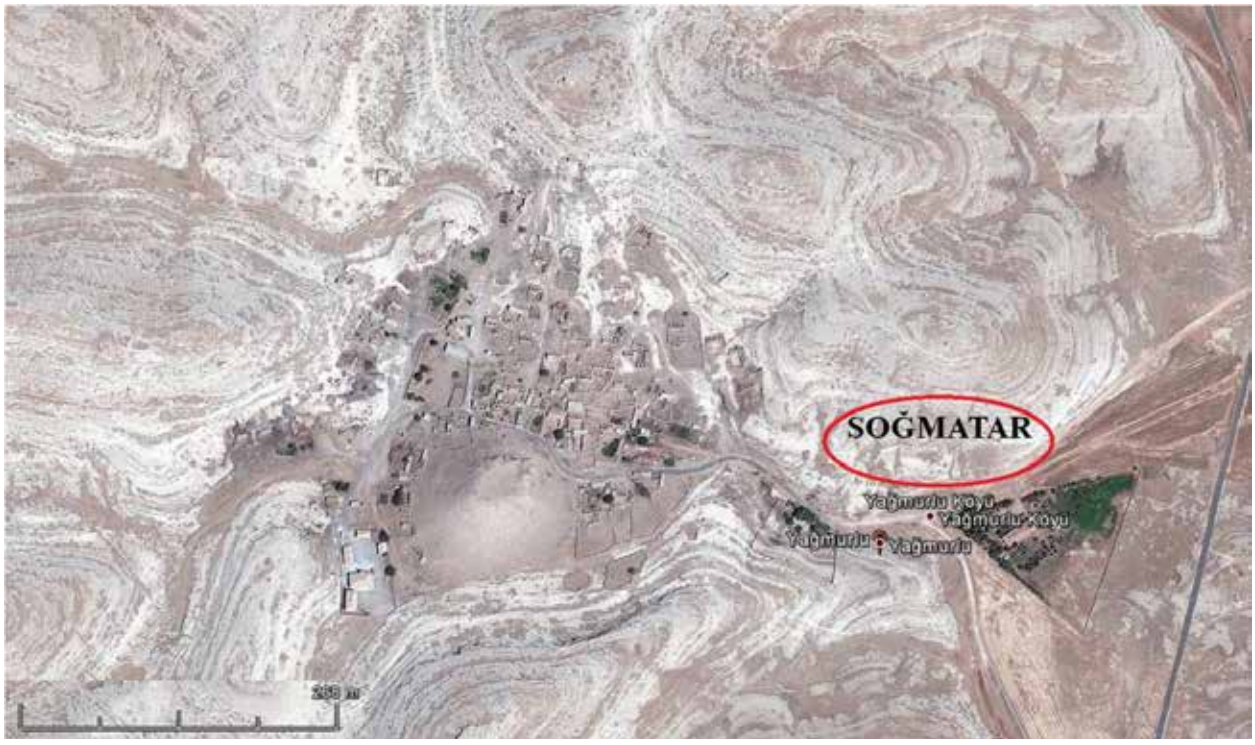

Figür 1. Soğmatar uydudan görünüm.

Figür 2. Nekropol, Höyük ve tepelerde yer alan kaya mezarları.

Figür 3. Soğmatar Nekropol.

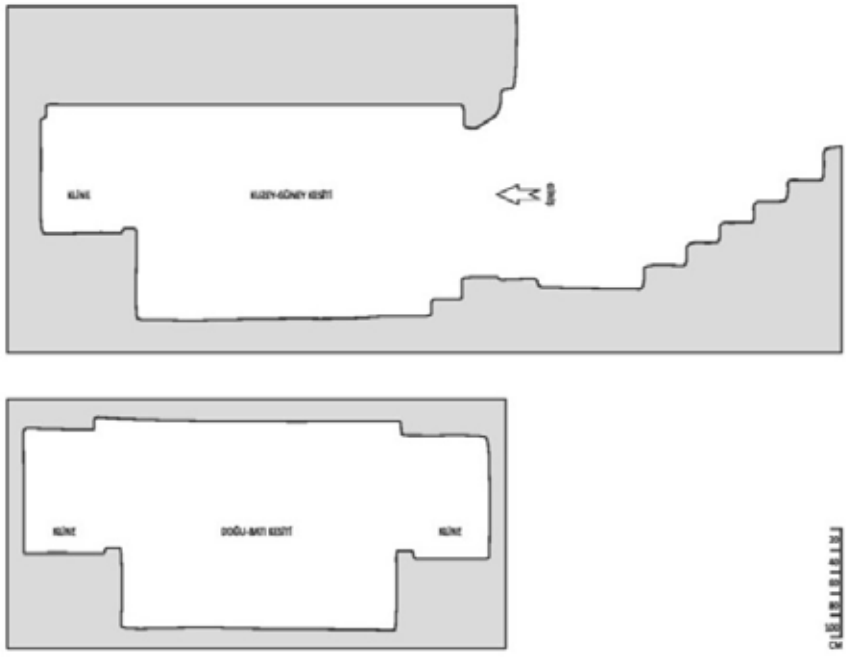

Figür 4. Soğmatar Nekropolü Roma Dönemi kaya mezarı planı.

Figür 5. K-2 nolu kaya mezarı girişi ve mezar odası.

Figür 6. K-17 nolu kaya mezarı girişi ve mezar odası.

Figür 7. K-44 nolu kaya mezarı.